

LFP

SELECT
High Sale

SELECT
High Sale

OPDRAGELSE TIL FÆLLESSKABET

Opdragelse er ikke kun en sag for mor og far. Det er i høj grad også blevet en opgave for daginstitutioner og skoler. Men normerne for, hvilke typer af fællesskaber der er rigtige, risikerer samtidig at marginalisere de børn og unge, der ikke passer ind i fællesskabets snævre rammer.

Det er torsdag formiddag i en dansk vuggestue, og Villads på to år har fundet kassen med dyrene. Han stiller dem op på række, én efter én. Pludselig kommer den jævnaldrende dreng Ezra hen i hjørnet, hvor Villads leger. Han tager de to elefanter ud af rækken. Villads protesterer, og da det ikke hjælper, slår han ud efter Ezra.

En pædagog går over til drengene:

- Villads, hvorfor slår du efter Ezra?

- Det er mine elefanter.

- Du legede lige så godt med elefanterne, og så kom Ezra og tog dem. Jeg kan godt forstå, at du bliver vred. Men du må ikke slå. Du må prøve at sige det til ham.

- Det er mine elefanter.

- Kan du se, at han bliver forskrækket, når du råber? Fortæl ham stille og roligt, at du gerne vil have elefanterne tilbage.

- Jeg vil have elefanterne tilbage.

- Ezra, du skal give Villads elefanterne tilbage, for han var i gang med at lege med dem.

Nogenlunde sådan udfolder en helt almindelig pædagogisk praksis sig dag ud og dag ind i tusindvis af danske daginstitutioner. Pædagoger forsøger at hjælpe børn med at sætte ord på egne følelser, sætte sig i andres sted og finde acceptable måder at udtrykke ønsker på.

Dette arbejde udgør kernen i en pædagogisk tradition, der har været fremherskende

»Man arbejder fra dag ét, når et barn starter i vuggestue, med 'du må ikke slå', og 'du skal sige det, når du bliver vred' og den slags. En systematisk træning af barnets evne til at sætte sig ind i den andens perspektiv og at sætte ord på både egne og andres følelser.«

Eva Gulløv

i Skandinavien i de seneste 40-50 år, fortæller antropolog Eva Gulløv, lektor ved DPU, Aarhus Universitet. Hun er medforfatter til bogen *Civiliserende institutioner* (2012), der i januar udkom i en omarbejdet engelsk version med titlen *Children of the Welfare State* (2017). Bogen præsenterer en række analyser af opdragelse og institutionsliv på baggrund af feltarbejde i daginstitutioner, folkeskoler og familier.

"I bogen beskæftiger vi os med det, vi kalder de civiliserende normer, som er vores begreb for de herskende opdragelsesværdier. Og vi kommer frem til, at de fællesskabsorienterede idealer står meget stærkt, selvom

der tales en del om konkurrencestat og individualisme i samfundsdebatten," fortæller Eva Gulløv og uddyber:

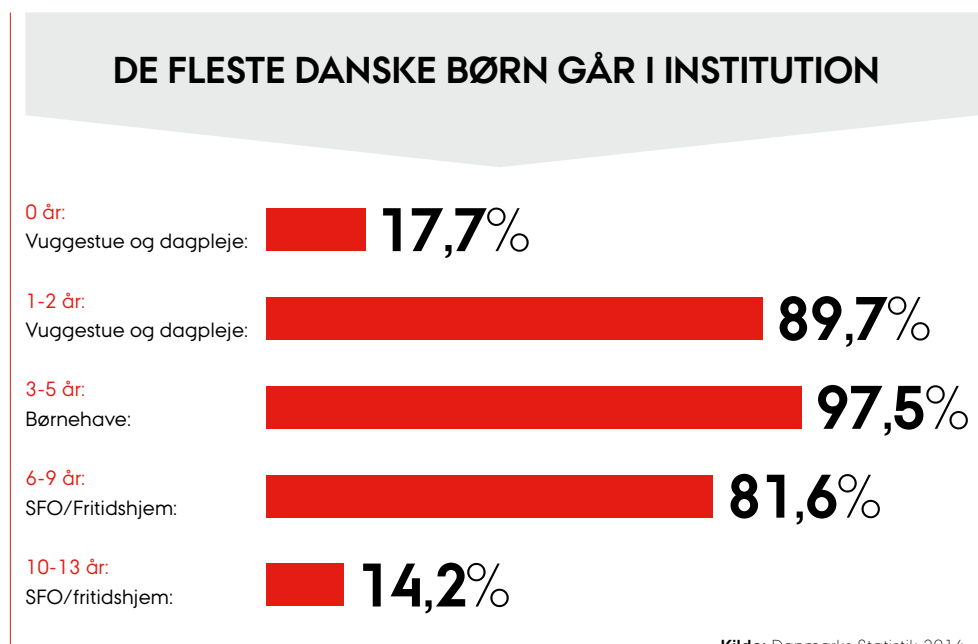
"Det er kulturelt ret unikt for Skandinavien, at vi har offentlige institutioner, der ikke bare skal passe børn, så forældrene kan arbejde, men som har så store ambitioner som at lære børn at indgå i fællesskaber."

Børn skal lære at sætte sig i andres sted

I takt med at det op igennem 70'erne og 80'erne bliver normen at gå i institution, og familierne samtidig bliver mindre, bliver daginstitutionerne til nutidens svar på barndommens gade. Det er her, børn skal lære at være sammen med andre børn, og her, de erfarer hvilke reaktioner de får fra de omgivelser, som ikke ser dem som unikke individer, men som en del af en gruppe. Dermed er vejen banet for daginstitutionens rolle som den instans, der skal lære børn at indgå i fællesskaber.

Som når en pædagog i Eva Gulløvs feltarbejde begrundet, at hun i forbindelse med en rundkredsaktivitet beder tre børn om at vente, til det bliver deres tur:

"Det er jo det, de er her for at lære. Altså både sådan i forhold til når de skal i skole engang, så skal de jo kunne sidde stille og række fingeren op og lytte til det, de andre siger. Men det er egentlig ikke det, jeg sidder og tænker på i sådan en situation [...] For mig handler det meget mere om nogle grundlæggende sociale kompetencer. Altså at man viser respekt for andre og hensyn og ikke bare skal have al opmærksomhed selv."

Det er unikt for Skandinavien, at daginstitutioner arbejder så målrettet på at lære børn at indgå i fællesskaber.

SÆRT NÅR BØRN BLIVER PASSET HJEMME

Da daginstitutionerne for alvor gjorde deres indtog i 70'erne, var der en samfundsdebat om, hvor skidt det var for børnene, og en del bekymring for, hvad institutionaliseringen ville betyde for børns kreativitet og frie tænkning på lang sigt.

I dag, hvor ni ud af ti børn passes i daginstitution, er hele den bevægelse stort set væk. I dag er det sådan, at de børn, hvis forældre foretrækker at holde dem hjemme, problematiseres. Det at være hjemme bliver opfattet som noget unormalt, og hvis man holder sit barn hjemme, vil man ofte blive opfattet som i opposition til det omgivende samfund.

Kilde: Eva Gulløv

Når pædagoger arbejder med børns evne til at indgå i fællesskabet, foregår det efter stort set samme metode overalt i Danmark, fortæller Eva Gulløv:

”Det er ikke noget, der er beskrevet i læreplanerne, men det udgør fundamentet for det meste af det, der foregår. Jeg har været ude at observere i over 20 år, og det er grundlæggende det samme, man gør – og gør ganske dygtigt – i de forskellige institutioner. Man arbejder fra dag ét, når et barn starter i vuggestue, med ’du må ikke slå’, og ’du skal sige det, når du bliver vred’ og den slags. En systematisk træning af barnets evne til at sætte sig ind i den andens perspektiv og at sætte ord på både egne og andres følelser.”

Beskæring af følelsesudtryk

Det civiliserede barn har lært at spise pænt, tale ordentligt og tage hensyn. Men først og fremmest har barnet lært at oversætte sine følelser til legitime udtryksformer. Derfor handler meget af det pædagogiske arbejde om at lære børn at give udtryk for deres følelser uden at slå, skrigende, bande eller hvine af fryd.

Eva Gulløv kalder arbejdet med at civilisere de utømmede udtryk for ”en bonsai-agtig beskæring af følelsesudtryk”. Dermed peger hun også på, at det ikke kun er en dannelse

til fællesskabet, men også en magtudøvelse, der fordrer en kontinuerlig faglig diskussion.

”Som pædagog er en del af arbejdet, at man hæmmer og begrænser. Det er helt naturligt, men derfor er det også vigtigt, at man spørger sig selv hvorfor. Hvorfor skal man ud på legepladsen på et bestemt tidspunkt? Hvorfor må man ikke løbe på gangen? Vi skal huske at diskutere, hvornår reglerne er til for fællesskabets skyld – det vil sige er del af den omgangsform, vi gerne vil fremme mellem mennesker – og hvornår det er regler, der bare gør det lettere at få en institutionshverdag til at fungere gnidningsfrit.”

Institutionslivet kan i sig selv virke dagsordensættende og dermed indsnævre rammerne for den rette adfærd. Men evnen til at kontrollere sine følelser uden at undertrykke sig selv stiller store krav til børnene:

”Man må ikke være for introvert, men man må heller ikke være for ekstrovert.

Man skal være god til at tage initiativ til lege, men man må ikke sætte sig på dem. Man må i det hele taget hverken være for passiv eller for aktiv, for tilpasset eller for udfordrende. Det er godt, hvis man kan lide at deltage i en konkurrence, men man skal helst ikke være for glad for at vinde ... Når man begynder at kigge på det, er det utroligt, hvad

en fire-fem-årig skal kunne for at mestre den rette, subtile balance.”

Normerne for, hvornår noget problematiseres, er blevet snævrere, oplever Eva Gulløv. Da hun lavede sine første feltstudier for 20 år siden, var der én dreng, som pædagogerne holdt lidt øje med, på en institution med 60 børn. Da hun for nylig var ude at observere, var det omkring 50 procent.

Foreningsdanmark

At man let kan falde ved siden af normerne i en dansk børnegruppe, er Sally Anderson enig i. Hun har som antropolog lavet feltarbejde i folkeskoler, privatskoler og idrætsforeninger. Her har hun iagttaget, hvordan en bestemt form for kollektiv socialitet, der kræver bestemte former for deltagelse, også kan fungere som en sorteringsmekanisme.

”Forestillingen om fællesskab er baseret på en idé, hvor samfundet forstås som en helhed – en beholder af en art – som man kan være indenfor eller udenfor. Det fremgår af retorikken, når der tales om et barn, der ’er udenfor i klassen’ eller mennesker, der ’står uden for samfundet’, selvom de bor på Nørrebro. Kunsten at ’stå indenfor’ er åbenbart noget, som skal læres. Når der i skolen eller børnehaven tales om at lære at indgå i et fæl-

* SKAL ALLE ETÅRIGE I VUGGESTUE?

I april 2017 kom Socialdemokraterne med et lovforslag om, at alle børn automatisk skal være meldt ind i en daginstitution, fra de fylder 1 år. Dvs. forældre skal aktivt melde deres barn fra institution fremfor, som det er tilfældet i dag, aktivt – og frivilligt – tilmelde børnene en daginstitution.

Målet med lovforslaget er at få flere sårbare indvandrerbørn tidligt i daginstitution, særligt med henblik på sprogstimulering. Lovforslaget er ikke vedtaget endnu.

Baggrund

I København er over 2.000 børn helt uden for de gældende pasningsordninger. Mere end 700 af dem er børn fra økonomisk ringe stillede familier og har typisk indvandrerbaggrund.

Kilde: Lighedsudredningen i Københavns Kommune, 2016

* FORENINGSLIV OG FRIVILLIGHED – EN AF DE TI VÆRDIER I DANMARKSKANONEN

I 2006 valgte befolkningen på initiativ fra den daværende Kulturminister Bertel Haarder ti kulturelle værdier, der er med til at forme danskerne. Side om side med 'hygge' og 'ytringsfrihed' finder vi værdien 'Foreningsliv og frivillighed'. Her står der: "Foreninger udgør en grundlæggende måde at organisere fællesskaber på i hele Danmark."

Kilde: Kulturministeriet

lesskab, antages det, at det kun kan læres ved at være stimlet sammen i flere år i en gruppe på ca. 24 børn på næsten samme alder. Børn lærer på den måde at udleve det, der kaldes 'fællesskab,' i mindre grupper, der lukker sig om sig selv."

Sally Anderson har blandt andet forsket i det, der kaldes Foreningsdanmark, og lavet feltarbejde i frivillige idrætsforeninger. I nogle foreninger kan normerne for, hvordan

»Idealet er, at børn og unge kommer ud blandt andre i skolen, klubben eller foreningen, hvor der er en vis voksenkontrol med, hvad de foretager sig. At komme ud blandt andre i et storcenter, på gaden eller i en park synes ikke at være i lige så høj samfundspædagogisk kurs.«

Sally Andersson

man er "rigtigt" medlem af fællesskabet, være så stærke, at de ekskluderer dem, der har en anden tilgang til foreningslivet og bare vil dyrke idrætten.

"Hvis man vil deltage i en fritidsaktivitet, som foregår i en idrætsforening, skal man underlægge sig en lang række skrevne og uskrevne regler. Foreningstilbud lukker sig om de børn, der tilmelder sig, dukker op regelmæssigt, og hvis forældre betaler kontingent," fortæller Sally Anderson.

Bare fordi man er medlem af en idrætsforening, er man dog ikke nødvendigvis på sikker grund, for der også noget, der hedder socialt samvær.

"Jeg fandt ud af, at idrætsforeningsfolk skelnede skarpt mellem det, der foregik på banen, og det, der foregik i pauserne eller bagefter. Det var kun det sidste, der gjaldt som socialt samvær. På et kvindegymnastikhold, hvor der kom en del indvandrerkvinder, oplevede jeg kritik af dem, som ikke havde lyst til at tage med til en dansk julefrokost på den lokale kro. Det var, som om det var mistænkeligt, hvis man bare havde lyst til at dyrke gymnastikken."

Rigtige og forkerte fællesskaber

Vi forbinder fællesskab med noget positivt, men for Sally Anderson er det tydeligt, at der findes rigtige og forkerte former for samvær:

"Hvis man går til badminton i en idrætsforening, bliver det opfattet som et godt fællesskab, men hvis en gruppe unge går i storcenteret hver eftermiddag, er det ikke engang et fællesskab. Så er det shopping. Hvis der er tale om børn og unge med minoritetsbaggrund, bliver det måske endda betragtet som integrationsskadeligt. Fritidens samvær skal helst være organiseret på en bestemt måde."

Skoler og kommuner udtrykker ofte bekymring over, at etniske minoritetsbørn ikke deltager i idrætsforeningerne. Sally Anderson har interviewet en del minoritetsdrengene, som

mener, at de har deres egne, selvregulerede fællesskaber:

"De fortalte, at de spillede bold hjemme i gården. Store og små samt søskende kunne spille sammen, og de var gode til at finde ud af det, selvom der selvfølgelig kunne opstå nogle konflikter. Ikke alle havde lyst – eller råd – til at gå til håndbold eller fodbold i en hal på et bestemt tidspunkt, og nogle familier var mere trygge ved, at deres børn legede i gården."

De to former for fællesskab støder sammen, fordi en del af den skandinaviske samfundstænkning er, at hjemmet er det forkerte sted at opholde sig for samfundets børn. De skal i stedet ud og socialiseres blandt andre børn.

"Det er for så vidt en udmærket civilsamfundstanke, at børn skal 'ud blandt andre'. Men idealet er, at børn og unge kommer ud blandt andre i skolen, klubben eller foreningen, hvor der er en vis voksenkontrol med, hvad de foretager sig. At komme ud blandt andre i et storcenter, på gaden eller i en park synes ikke at være i lige så høj samfundspædagogisk kurs."

I det hele taget undrer det Sally Anderson, at familien med dens hverdag og alle dens onkler, tanter, fætre og kusiner ikke tæller, når man taler om de fællesskaber, der får samfundet til at hænge sammen.

"Familien og hjemmet bliver opfattet som noget suspekt, som man skal beskytte børnene imod, og det gælder især minoritetsbørn. På en god dag kan man måske sige, at det handler om sproget, om at lære dansk. Men samtidig er det en ældgammel koloniseringsmetode, at man mistænkeliggør forældrenes indflydelse. I civiliseringens navn er grønlandske børn sendt til Danmark, indfødte børn i USA og Canada blev sendt på kostskole, og i Australien fjernede man børnene fra aboriginbefolkningen. I dag findes der danske politikere, der gerne vil

Daginstitutionen er nutidens svar på barndommens gade. Det er her, børn skal lære at være sammen med andre børn.

lovgive om, at *alle* børn skal i vuggestue, når de fylder et år.”

At trække børn ud af hjemmet og samle dem på ny i institutionens, skolens eller forningens civile rum *kan* ses som en civiliseringsproces, medgiver Sally Anderson, men hun finder metaforen problematisk:

“Idéen om de civiliserende institutioner kommer nemt til udpege hjemmet som ‘de vildes’ eller ‘utæmmedes’ holdeplads. Hjemmet bliver et sted, hvor de sociale omgangsformer og fællesskaber ikke er samfundsgavnligt.”

Civiliseringens paradoks

I bogen *Civiliserende institutioner* beskæftiger forfatterne sig også med, hvad der sker med de børn, der ikke finder balancen i de særlige sociale omgangsformer, som daginstitutionerne og skolerne arbejder på at lære dem.

”Der er en række børn i daginstitutionerne og i skolen, som undervejs erfarer, at de har svært ved at leve op til de normer, som forventes af dem. Samtidig kan vi se, at pædagogerne ofte reagerer ved at tilbyde mere af det samme, når børnene ikke reagerer på

og efterlever anvisninger og fordringer. Så begynder man at problematisere visse børn og give dem særlig opmærksomhed.”

Den særlige opmærksomhed udmønter sig ofte i skrappe krav og regler. Især etniske minoritetsdrengene problematiseres, når de ikke formår at tilpasse sig normerne, viser Eva Gulløvs feltarbejder. Hos dem bliver oplevelsen af at have svært ved at leve op til de mange skrevne og uskrevne normer til en følelse af marginalisering.

”En del børn erfarer, at de er anderledes, og at deres adfærd vurderes negativt. Det får dem til at søge alternative fællesskaber, hvor de bliver mere konfronterende, fordi de nu vinder anerkendelse hos andre ved at udfordre normerne. I en modkultur bliver man måske beundret for at turde tale grimt til de voksne eller bryde reglerne på anden vis,” siger Eva Gulløv og peger dermed på det, som hos de to forfattere kaldes for ‘civiliseringens paradoks’.

Når der med jævne mellemrum luftes politiske forslag i medierne med krav om, at alle børn skal i vuggestue, er det typisk ud fra argumentet, at de så kan nå at lære normerne

– og sproget – inden skolestart. Her peger Eva Gulløv på, at vi måske nok kan tvinge børnene i vuggestue, men vi kan ikke styre, hvad de får ud af det.

”I mange pædagogiske debatter har man en tendens til at tro, at de voksne er de vigtige, mens man fuldstændig overser de dynamikker, der finder sted i børnegrupperne. Men for børn har det enorm betydning, hvad andre børn værdsætter, anerkender og underkender. Og nogle børn vinder accept og status ved at bryde med normerne og udfordre det, som de andre børn tilpasser sig. Det er noget, de lærer gennem deres samspil i institutionerne. Det kan vi se, når vi følger børnene, og vi kan konstatere, at de samme børn ofte har en helt anden adfærd i deres familier.”

Fra sit feltarbejde til *Civiliserende institutioner* er Eva Gulløv stødt på talrige eksempler fra både daginstitutioner og skoler på, hvordan gruppedynamikken ikke altid får det ønskede frem i børn.

“Børn tilbringer mange timer i grupper, de ikke selv har valgt, og her lærer de at navigere socialt og begå sig, men nogle børn lærer også, at der findes forskellige slags børn, og at man kan vinde anerkendelse på mange forskellige måder. Så når man taler om at sende alle etårige i institution, løser det ikke noget i sig selv. Tværtimod kan man nu af og til se femårige, der allerede har lært en adfærd, som ikke er så hensigtsmæssig, hvor de tidligere først lærte det i skolen. De børn har tidligt gjort sig den erfaring, at de ikke kan vinde anerkendelse fra mainstreamkulturen.” ■

EVA GULLØV

Lektor i pædagogisk antropologi med særligt fokus på børneantropologi og barndomssociologi. Hun forsker i børns relationer og hverdagsliv, pædagogisk arbejde, minoritetsbørn og -forældres forhold til daginstitutioner. Hun er bl.a. medforfatter til bogen *Civiliserende institutioner* (2012) / *Children of the Welfare State* (2017) Underviser på kandidatuddannelsen i pædagogisk antropologi på DPU, Aarhus Universitet.

SALLY ANDERSSON

Lektor i pædagogisk antropologi på DPU, Aarhus Universitet. Forsker i børn, skole, religion og civilsamfund med fokus på socialitet, relationalitet og selvforståelse. Aktuel med artiklen *Socialitet – samværrets flertydighed i antologien 'Pædagogisk antropologi'* (Hans Reitzels Forlag, 2017)